

Z Archiwum Muzeów w Chełmnie nad Nerem i w Żabikowie

Beata Buchwald

nauczyciel historii w Szkole Podstawowej nr 2 w Mosinie

Temat zajęć z etyki: **Zagłada Żydów w obozie Kulmhof
w Chełmnie nad Nerem w świetle źródeł
historycznych**

Spis treści

Etap edukacyjny	3
Czas trwania zajęć	3
Odniesienie do podstawy programowej	3
Cele kształcenia – wymagania ogólne	3
Treści nauczania – wymagania szczegółowe	3
Cele edukacyjne	3
ogólne	3
szczegółowe	3
Metody dydaktyczne	3
Formy pracy	4
Środki dydaktyczne	4
Przebieg zajęć	4
I. Wprowadzenie	4
II. Rozwinięcie	4
III. Podsumowanie	5
Uwagi do realizacji	5
Załącznik 1	6

Etap edukacyjny:

szkoła podstawowa, klasa VIII, historia

Czas trwania zajęć:

45 minut

Odniesienie do podstawy programowej:

Cele kształcenia – wymagania ogólne

I. Chronologia historyczna.

4. Umieszczanie procesów, zjawisk i faktów historycznych w czasie oraz porządkowanie ich i ustalanie związków przyczynowo-skutkowych.

II. Analiza i interpretacja historyczna.

1. Krytyczne analizowanie informacji uzyskanych z różnych źródeł (w tym kartograficznych), próba wyciągania z nich wniosków.
4. Objaśnianie związków przyczynowo-skutkowych, analizowanie zjawisk i procesów historycznych.

III. Tworzenie narracji historycznej.

1. Konstruowanie ciągów narracyjnych przy wykorzystaniu zdobytych informacji źródłowych.
3. Przedstawianie argumentów uzasadniających własne stanowisko w odniesieniu do procesów i postaci historycznych.
4. Tworzenie krótkich i długich wypowiedzi: planu, notatki, wypowiedzi, prezentacji.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

XXXIII. II wojna światowa i jej etapy. Uczeń:

- 2) charakteryzuje politykę Niemiec na terenach okupowanej Europy; przedstawia zagładę Żydów oraz Romów i eksterminację innych narodów.

Cele edukacyjne

ogólne:

- poznanie polityki Trzeciej Rzeszy wobec narodu żydowskiego na przykładzie obozu zagłady Kulmhof w Chełmnie nad Nerem;
- źródło historyczne jako ważny aspekt nauki o *Holocaustie*.

szczegółowe:

Uczeń:

- posiada wiedzę na temat funkcjonowania obozów zagłady na przykładzie obozu zagłady Kulmhof;
- wie, jak ważna w poznaniu danego wydarzenia jest wiedza pozyskana ze źródeł, w tym relacje świadków wydarzeń;
- doskonali umiejętność analizy i interpretacji źródeł typu: fotografia, relacja świadka wydarzeń, raport spisany w oparciu o relację świadka wydarzeń;
- potrafi przygotować notatkę w oparciu o wiedzę uzyskaną ze źródeł;
- formułuje wypowiedź poprawną pod względem merytorycznym i językowym;
- doskonali umiejętność współpracy w grupie.

Metody dydaktyczne:

- praca ze źródłami typu: raport spisany na podstawie relacji naocznego świadka, fotografie, film (relacja świadka wydarzeń);
- dyskusja;
- przygotowanie notatki/planu wydarzeń.

Formy pracy:

- praca w grupach;
- praca zbiorowa.

Środki dydaktyczne:

- mapa *Okupowana Europa*, [w:] *Wczoraj i dziś*. Podręcznik do historii dla klasy ósmej szkoły podstawowej, s. 29 lub mapa *Polska pod okupacją*, [w:] *Atlas historyczny. Od starożytności do współczesności. Szkoła podstawowa*, Nowa Era, Warszawa 2011, s. 55 [materiał pomocniczy 1];
- *Raport pt. „Die Vorfälle in Kulmhof”* [„Wydarzenia w Chełmnie”], dotyczący masowej zagłady w drugiej połowie grudnia 1941 i styczniu 1942 r., sporządzony w warszawskim getcie po styczniu 1942 roku [tekst źródłowy nr 2];

filmy:

- film „Stanisław Kazimierczak” ze strony <https://www.zabikowo.eu/niemiecki-obo-z-zagladu-kulmhof/filmy/>;

fotografie:

- Ciężarówka-komora gazowa. Ze zbiorów Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie [fotografia nr 1];
- Mieszkańcy getta w Łodzi w czasie pierwszych wysiedleń, 1942 r. Ze zbiorów Archiwum Państwowego w Łodzi [fotografia nr 3];
- Żydzi na „drodze śmierci” do ośrodka zagłady Kulmhof w Chełmnie nad Nerem, na stacji kolejki wąskotorowej w Powierciu, 1942 r. Ze zbiorów Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie [fotografia nr 4];
- Ofiary wysiadające z pociągu osobowego na stacji w Kole. Ze zbiorów Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie [fotografia nr 5].

Przebieg zajęć:

I. Wprowadzenie

Nauczyciel, odwołując się do wcześniejszego tematu dotyczącego polityki okupacyjnej Trzeciej Rzeszy poleca uczniom, aby przypomnieli główne założenia polityki niemieckiej wobec narodu żydowskiego. Wypowiedzi uczniów na temat *Holocaustu*.

Nauczyciel prezentuje mapę *Okupowana Europa* [materiał pomocniczy 1] i poleca, aby uczniowie odczytali nazwy niemieckich obozów zagłady zaznaczonych na mapie. Informuje uczniów o tym, że obóz zagłady Kulmhof w Chełmnie nad Nerem był pierwszym obozem zagłady założonym już pod koniec 1941 roku na okupowanych ziemiach polskich. Nauczyciel zapisuje na tablicy temat lekcji i informuje uczniów, że celem lekcji będzie zgromadzenie wiedzy na temat obozu Kulmhof w oparciu o źródła historyczne.

II. Rozwinięcie

1. Badanie i przekształcanie

- Nauczyciel dzieli klasę na grupy, każdej grupie przydziela te same fotografie (Ciężarówka – komora gazowa; Mieszkańcy getta w Łodzi w czasie pierwszych wysiedleń, 1942 r.; Żydzi na „drodze śmierci” do ośrodka zagłady Kulmhof w Chełmnie nad Nerem, na stacji kolejki wąskotorowej w Powierciu, 1942 r.; Ofiary wysiadające z pociągu osobowego na stacji w Kole). Fotografie mają zasłonięte podpisy. Nauczyciel poleca uczniom, aby przyjrzel się fotografiom i porozmawiali o tym, co na nich widzą oraz by ułożyli fotografie we właściwej kolejności wydarzeń, którym nadano tytuł „W drodze do obozu”.
- Grupy prezentują kolejność, w jakiej ułożyły fotografie i przedstawiają krótką argumentację do zaproponowanej kolejności.
- Wspólne oglądanie filmu „Stanisław Kazimierczak”, którego tytułowy bohater był świadkiem wydarzeń dotyczących obozu zagłady

Kulmhof. Film podzielony jest na krótkie części. Nauczyciel zatrzymuje film po każdej części i poleca grupom, aby zaproponowały do danej części tytuł. Grupy zapisują tytuł, po czym oglądają kolejne części, proponują do nich tytuły, następnie przygotowują odpowiedzi na pytanie 1 i 3 [załącznik 1]. Przykładowy tytuł do części pierwszej filmu „Transport Żydów do obozu zagłady”.

- Nauczyciel rozdaje każdej grupie *Raport pt. „Die Vorfälle in Kulmhof”* [„Wydarzenia w Chełmnie”], *dotyczący masowej zagłady w drugiej połowie grudnia 1941 i styczniu 1942 r., sporządzony w warszawskim getcie po styczniu 1942 r.* [tekst źródłowy nr 2]. Zadaniem uczniów jest zapoznanie się z fragmentem raportu (od czwartego akapitu do końca tekstu) i przygotowanie 3-4 pytań dotyczących obozu Kulmhof, na które można znaleźć odpowiedzi w tekście.
- Grupy analizują źródło i przygotowują się do prezentacji wyników pracy na forum.

2. Prezentacja:

W pierwszej kolejności grupy prezentują odpowiedzi na pytania do filmu oraz tytuły, które zaproponowały do poszczególnych części filmu. Następnie przedstawiają pytania przygotowane do raportu „Die Vorfälle in Kulmhof”. Nauczyciel uzupełnia wypowiedzi uczniów, informując o tym, że po przyjeździe do Chełmna Żydom zabierano całe mienie. Informuje także, że transporty do obozu odbywały się zarówno ciężarówkami, jak i pociągami. Nauczyciel pokazuje jedną z fotografii, z którą uczniowie pracowali na początku lekcji, jest to fotografia ciężarówki wraz z podpisem *Ciężarówka-komora gazowa* i wyjaśnia uczniom, jak uśmiercano ludzi za pomocą ciężarówek w obozie Kulmhof.

III. Podsumowanie

Nauczyciel poleca grupom, aby wróciły do fotografii i jeżeli jest taka potrzeba zweryfikowały kolejność, którą zaproponowały na początku lekcji, tym razem posiłkując się wiedzą uzyskaną podczas lekcji.

Nauczyciel inicjuje krótką rozmowę dotyczącą tego, czego uczniowie dowiedzieli się na podstawie analizowanych źródeł na temat obozu zagłady Kulmhof.

3. Zadanie domowe:

W oparciu o poznane źródła przygotuj notatkę lub plan wydarzeń, który powinien zawierać kolejne etapy/wydarzenia, przez które przechodziła ludność żydowska wywieziona do obozu zagłady w Chełmnie. (Link do filmu „Stanisław Kazimierczak”, <https://www.zabikowo.eu/niemiecki-obo-z-zagladu-kulmhof/filmy>).

Uwagi do realizacji:

1. Zaproponowany scenariusz zajęć jest przewidziany do realizacji po temacie dotyczącym polityki okupacyjnej III Rzeszy. Stanowi uzupełnienie i poszerzenie wiedzy na temat *Holocaustu* poprzez odwołanie się do konkretnego miejsca zagłady, w tym przypadku – obozu zagłady Kulmhof w Chełmnie nad Nerem.
2. Lekcja została zbudowana w oparciu o pracę ze źródłami historycznymi, na którą podczas lekcji historii często brakuje czasu. Uczniowie analizując źródła pozyskują wiedzę na temat funkcjonowania obozu zagłady Kulmhof. Zaproponowane zadania przyczynią się nie tylko do rozwijania u uczniów umiejętności analizy i interpretacji materiałów źródłowych, ale będą też stanowiły punkt wyjścia do dyskusji, co z kolei wpłynie na podniesienie umiejętności budowania wypowiedzi ustnej i dobierania argumentacji. W pierwszej kolejności grupy pracują z czterema fotografiami bez podpisów. Zadaniem uczniów w każdej grupie jest rozmowa na temat tego, jakie informacje przekazują fotografie, np. kogo przedstawiają, jaką sytuację. Jest to praca ze źródłem ikonograficznym na poziomie elementarnym, która nie powinna przysporzyć uczniom problemów. Zadanie polegające na zaproponowaniu właściwej kolejności wymaga od uczniów już dokładniejszej analizy i inter-

pretacji fotografii. Tego typu zadanie jest nie tylko ważne z punktu kształconych umiejętności, ale także budowania zaufania uczniów do ich możliwości i umiejętności.

3. Ważną rolę podczas lekcji odgrywa praca z relacją świadka wydarzeń. Jest to zarówno film „Stanisław Kazimierczak” oraz raport spisany na podstawie relacji naocznego świadka. Ta część lekcji ma uświadomić uczniom, jak ważną rolę w poznaniu wydarzeń odgrywają świadkowie wydarzeń. Oglądając film uczniowie zauważą, że wydarzenia sprzed osiemdziesięciu lat, pomimo upływu czasu, nadal wywołują u świadka wydarzeń emocje i silne przeżycia.
4. Zadanie do tekstu źródłowego nr 2 polega na ułożeniu do niego pytań. To ćwiczenie ma pokazać uczniom, jak ważne informacje możemy uzyskać na podstawie analizy krótkiego fragmentu źródła pisanego.
5. Zaplanowany pod koniec lekcji powrót do fotografii jest formą sprawdzenia, czy grupy poprawnie zinterpretowały fotografie nie mając wiedzy, którą uzyskali podczas lekcji.
6. Dominującą formą pracy na lekcji jest praca w grupach, w których uczniowie analizują i interpretują źródła, dyskutują, wykonują zadania. Praca w grupach wymusza większą aktywność uczniów i kształci też jedną z ważniejszych umiejętności – umiejętność współpracy.
7. Zadanie domowe zostało zaplanowane w formie krótkiej notatki, która powinna być planem wydarzeń przedstawiającym kolejne etapy, przez które przechodziła ludność żydowska wywieziona do obozu zagłady Kulmhof. Uczniowie wykonując to zadanie korzystają z wiedzy uzyskanej ze źródeł, z którymi pracowali na lekcji.
8. Planując pracę w grupach warto zadbać o to, aby grupy liczyły do pięciu uczniów, co pozwala na optymalną pracę. Przy planowaniu liczby grup należy wziąć pod uwagę czas przeznaczony na prezentację, tak aby wszystkie grupy mogły przedstawić wyniki swojej pracy. W czasie przerwy należy przygotować salę do pracy w grupach poprzez odpowiednie ustawienie stolików.

9. Do zajęć należy przygotować: laptop, rzutnik lub ekran multimedialny do projekcji filmu oraz dla każdej grupy tekst źródłowy nr 2 oraz zadania do tekstu [załącznik 1].

Załącznik 1

Zadania do filmu „Stanisław Kazimierczak”

1. Kim jest świadek wydarzeń?
2. Nadajcie tytuły poszczególnym częściom filmu:
 - a)
 - b)
 - c)
 - d)
3. Czy pomimo upływu czasu widoczne są emocje Stanisława Kazimierczaka? O czym mogą świadczyć te emocje?